

بسم الله الرحمن الرحيم

مروری بر نشانه شناسی در معماری

مجموعه مقالات دانشجویان کارشناسی ارشد معماری
دانشگاه آزاد اسلامی قزوین

ویرایش علمی: دکتر جمال الدین سهیلی

جمال الدین سهیلی ، ملیکا ابراهیمی ، سنده الدین ، لیلا رضایی زاده ، علی شایسته پناه ،
لیلا شجاعی اسکی کند ، نوشین شیخ اکبری ، مائده ضیاءپور ، نسترن کیا ، حسین گلشناس ،
ندا محمد زاده ، مریم نجفیان

مروری بر نشانه شناسی در معماری (مجموعه مقالات دانشجویان
کارشناسی ارشد معماری دانشگاه آزاد اسلامی) جمال الدین سهیلی... و
دیگران / ویرایش علمی جمال الدین سهیلی.

تهران: گهر دانش ۱۳۹۳.

۱۱۸ ص. مصور ۲۹#۲۲ ۷-۰۷۹-۱۶۴-۶۰۰-۹۷۸

فیبا جمال الدین سهیلی، ملیکا ابراهیمی، آمنه اسدی، لیلا رضایی زاده، علی
شایسته پناه، لیلا شجاعی اسکی کند، نوشین شیخ اکبری، مایده ضیاءپور،
نسترن کیا، حسین گلشناس، ندا محمدزاده، مریم نجفیان
(مجموعه مقالات دانشجویان کارشناسی ارشد معماری دانشگاه آزاد
اسلامی قزوین)

نشانه شناسی و معماری - ایران - مقاله ها و خطابه ها

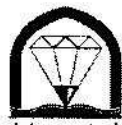
نشانه شناسی و معماری - مقاله ها و خطابه ها

سهیلی، جمال الدین، ۱۳۵۵-، ویراستار

۱۳۹۳ م ۵۴/۲۵ NA

۳۶۰۰۵۹۱

۷۲۰/۴۰۹۵۵

نشر گهر دانش

تلفن: ۰۲۶-۷۷۱۳۱۹۶۰ - ۰۲۶-۷۷۱۳۰۵۹۱

پست الکترونیک: gohardanesh@hotmail.com

نام کتاب: مروری بر نشانه شناسی در معماری (مجموعه مقالات دانشجویان کارشناسی ارشد معماری دانشگاه آزاد اسلامی قزوین)
نویسندگان: جمال الدین سهیلی، ملیکا ابراهیمی، آمنه اسدی، لیلا رضایی زاده، علی شایسته پناه، لیلا شجاعی اسکی کند، نوشین شیخ
اکبری، مایده ضیاءپور، نسترن کیا، حسین گلشناس، ندا محمدزاده، مریم نجفیان

طراح جلد: نوشین شیخ اکبری

هماهنگی و نظارت تولید: سید رضا نصری

شابک: ۷-۰۷۹-۱۶۴-۶۰۰-۹۷۸

تعداد: ۱۱۰ نسخه

چاپ اول: سال ۹۳

چاپ: گهر دانش

کلیه حقوق چاپ و نشر برای مؤلفین محفوظ است.

قیمت: ۱۴۰۰۰ تومان

۱	پیشگفتار / جمال الدین سهیلی
۳	نشانه شناسی در معماری کاخ های دوره قاجار از دیدگاه گادامر / ملیکا ابراهیمی
۱۶	نشانه شناسی معماری قهوه خانه های دوره قاجار از دیدگاه اومبرتو اکو / آمنه اسدی
۲۶	نشانه شناسی در معماری حمام های دوره قاجار از دیدگاه اومبرتو اکو / لیلا رضایی زاده
۳۳	نشانه شناسی در معماری مساجد قاجار از دیدگاه پیرس / علی شایسته پناه
۴۲	نشانه شناسی در معماری امام زاده های دوره قاجار از دیدگاه رولان بارت / لیلا شجاعی اسکی کند
۴۹	نشانه شناسی در معماری خانه های دوره قاجار از دیدگاه اومبرتو اکو / حسین شیخ اکبری
۶۳	نشانه شناسی در معماری کاروانسراهای دوره قاجار از دیدگاه سوسور / مائده نیایی
۷۵	نشانه شناسی در معماری زورخانه های دوره قاجار از دیدگاه رولان بارت / نسترن کیا
۸۱	بررسی مفاهیم نشانه شناسی در مجلس شورای ملی از دیدگاه پیرس / حسین گلشناس
۸۸	نشانه شناسی در معماری تکیه های دوره قاجار از دیدگاه رولان بارت / ندا محمدزاده
۹۵	نشانه شناسی در معماری میدان های دوره قاجار از دیدگاه گادامر / مریم نجفیان

علیرغم آنکه در سده های اخیر مبحث نشانه شناسی توسط صاحب نظرانی نظیر سوسور، پیرس، گادامر، رولان بارت، امبر توکو و آقای دکتر سجودی و ... تئوریزه شده و هر کدام با رویکردهای متفاوتی به این ضرورت پرداخته اند اما با نگاهی به تاریخ می توان دریافت که طرح این ضرورت در تمدن های گذشته به شکلی بسیار جدی مطرح بوده است تا جایی که در بسیاری موارد نشانه ها در تاریخ جایگاه اعتقادی پیدا کرده و مقدسات یک ملت بر اساس نشانه های آن قابلیت تعریف پیدا می کرده است. این مسئله در تمدن های تاریخی ملت هایی نظیر ایران، چین، هند و بسیاری از کشورهای جهان در دوره های مختلف قابل تعمق و بررسی می باشد. به طور مثال در تاریخ معماری ایران کاربرد اعداد مقدس در بهره گیری از عناصر معماری و دیگر فضاهای معماری در دوران های مختلف از این جمله هستند. البته، کار جدی دیگری که از مسئله نشانه شناسی در معماری هر ملتی می توان به آن رسید، عقل تاریخی آن ملت در دوره خاص خود می باشد که بیانگر رویه های زندگی و مناسبات در سطوح مختلف آن جامعه است. لذا به نظر می رسد که بتوان در یک چهارچوب علمی بر اساس روش صاحب نظران علم نشانه شناسی به اصول دسته بندی شده ای از ویژگی های معماری هر دوره در یک تمدن تاریخی دست یافت. با این علق می توان مسیر مشخص تری برای تداوم مفاهیم تاریخی متصور شد.

اثری که در پیش روی دارید مجموعه مقالاتی است که با تلاش و سازماندهی جناب آقای دکتر سهیلی استاد فرهیخته معماری تدوین و تنظیم شده است. ایشان سعی نموده اند چند نمونه تاریخی معماری ایران را در دوره قاجاریه بر اساس دیدگاه صاحب نظران علم نشانه شناسی مورد مطالعه و بررسی قرار دهند که بلافاصله این مجله به عنوان یک اثر علمی پژوهشی در نوع خود می تواند در راستای درک و فهم موضوع نشانه شناسی بخشی از معماری ایران گامی مؤثر و مفید محسوب می شود.

دکتر محمدرضا پور جعفر

استاد دانشگاه تربیت مدرس

تابستان ۹۳

به اعتقاد بسیاری از صاحب نظران بخش عمده ای از اصالت معماری معاصر ایران از شروع دوره پهلوی اول به شکلی محسوس و گاه دستورالعملی تحت تاثیر جریانات معماری غرب قرار گرفته است. اگرچه در قسمتی از جریانات معماری این دوره، توجه به برخی از شکل ها و نشانه های معماری تاریخی ایران مد نظر معماران برای طراحی ساختمان های عمومی و حکومتی بوده است که این نیز بر اساس نیاز به تعریف و ایجاد هویت ملی می باشد و در کشورهای غربی آن زمان به عنوان یک ضرورت بعد از جنگ جهانی اول مطرح می شده. لذا به نظر می رسد توجه به الگوهای نشانه شناسی از ابتدای قرن بیستم میلادی در معماری جهان به عنوان یک روش جهت معرفی تاریخ مورد نظر به کار می رفته است که این روش در برخی از کشورهای منطقه خاورمیانه نظیر ترکیه، مصر، ایران و... که در برخی مقاطع تاریخی دارای میراثی کهن و ارزشمندی نیز بوده اند، کاملاً مشهود است. البته در مورد توسعه نگرشهای ملی گرایانه در ایران زمینه هایی نظیر گرایشهای رنسانس، نئوکلاسیک و باستانگرایان بیشترین سهم را در شکل گیری معماری این دوره داشته که ریشه آن را بایستی در گرایش های اجتماعی و سیاسی اواخر دوران قاجاریه یافت. لذا این طور به نظر می رسد معماری دوران قاجاریه آخرین بخش از معماری کلاسیک ایرانی باشد که بسیاری از کارکردهای معماری دوره قاجاریه در دوران پهلوی اول بر اساس نگاه توسعه و تحول از بین رفته است. هرچند نیاز به احیای این کارکردها در برخی موارد می تواند به تعریف بهتری از مناسبات شهری کمک کند و رفتارهای جمعی انسانی را سازماندهی نماید. از جمله این کارکردهای معماری اصول طراحی مساجد، میدان ها، تکیه ها، قهوه خانه ها، خانه ها، کاخ ها و ... اشاره نمود. جهت بررسی اصول طراحی این کارکردها نیاز است که بر مبنای یک روش مطالعه تحقیقی که متکی بر یافته های مستند باشد به بررسی مفاهیم و شناسایی اصولی از طراحی این کارکردها بپردازیم. در اینجا نیاز تحقیقی احساس شد تا بر اساس معیارهای علم نشانه شناسی بتوانیم به این هدف دست پیدا کنیم. به عبارت دیگر در ابتدا سعی کردیم با مطالعه کیفیت کارکرد برخی از گونه های معماری دوران قاجاریه به ضرورت امکان احیای این گونه های معماری، بررسی و سپس با بررسی دیدگاه صاحب نظران علم نشانه شناسی به شناخت معیارهای هر کدام از آنها دست پیدا کنیم و با تطبیق این نظر با کارکرد هر گونه معماری از دوران قاجاریه بتوانیم یک مدلی قابل ارائه جهت باز زنده سازی این فضاها ارائه نماییم. در این راستا دیدگاه صاحب نظران علم نشانه شناسی نظیر سوسو، پیرس، رولان بارت، گادامر و امبرتو کوکو مد نظر قرار گرفت.

مطالعاتی که تا کنون در خصوص نشانه شناسی در معماری و شهرسازی در کشور به انتشار رسیده است محدود به چند مقاله علمی - پژوهشی می شود که با رویکردهای متفاوت این تحقیقات صورت پذیرفته است ولی این مجموعه مقالات درصدد است با محوریت چند کارکرد در معماری دوران قاجاریه بتواند به معرفی الگوهای طراحی آنها بر اساس علم نشانه شناسی بپردازد. البته شایان ذکر است که تمام آنها به عنوان پیشینه تحقیق استفاده شده است. این تحقیق از نوع کیفی می باشد که با روش تاریخی - تفسیری و روش استدلال استنتاجی به تحقق اهداف تحقیق پرداخته شده است.

براساس این پژوهش دانشجویان طرح معماری دو کارشناسی ارشد معماری ورودی نود و دو در دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات قزوین انتخاب شدند که با همکاری بسیار عالی موجب انجام این پروژه گردیدند. همانطور که قبلاً نیز اشاره شد با توجه به اینکه این

تحقیق از نوع کیفی می باشد و مبحث نشانه شناسی جز موضوعات فلسفی عمیق و معنایی می باشد که ورود به آن مستلزم مطالعه گسترده و جدی است تا بتوان به مفاهیم و الگوهای آن دست یافت و نیز نظر به اینکه استدلال در این تحقیق از نوع استنتاجی است، در این پژوهش به تناسب موضوع مقاله و نوع درک مولفین سعی شده است ساختار تحقیق سازماندهی شود. لذا در این تلاش برخی اختلاف نظر در الگوها قابل تامل می باشد و انتقال آنها برای ما بسیار ارزشمند است. روش گردآوری اطلاعات به صورت اسنادی است که از طریق کتابها، مقالات و در برخی موارد برای تعدادی از تصاویر از سایت های اینترنتی استفاده شده است. لازم به ذکر است این تجربه ارزشمند آموزشی و پژوهشی را برای اولین بار در سال ۱۳۹۰ در محضر پژوهشگر فرهیخته معماری ایران جناب آقای دکتر سلطان زاده آموختم که منجر به انتشار مجموعه مقالات با عنوان طراحی پارک های تخصصی گردید و پس از آن چند مجموعه دیگر با عنوان های ذیل توسط انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی قزوین و سایر ناشرین محترم منتشر شد.

۱- طراحی یک کدک

۲- فضاهای جدید در بافتهای تاریخی

۳- طراحی مجموعه مسکن های دانشگاهی

۴- معماری انعطاف پذیر

۵- زمینه گرایی در معماری

در اینجا جا دارد از زحمات سرکار خانم سید زینب شیخ اکبری که در زمینه ویراستاری و صفحه آرایی و طراحی جلد تلاش ارزشمندی داشته اند نیز سپاسگزاری نمایم. در پایان از عماد ریاضت محترم دانشگاه جنای آقای دکتر موسی خانی که همواره از فعالیت های پژوهشی حمایت نموده اند تقدیر و تشکر می نمایم. همچنین همکاری آقای مهندس سیدرضا نصری و مدیریت محترم نشر گوهر دانش که در خصوص امور انتشار فعالیت داشتند قدردانی می نمایم.

جمال الدین سهیلی

استادیار گروه معماری

دانشگاه آزاد اسلامی قزوین

شماره ۱۳۹۳